

KS. STANISŁAW URBAŃSKI

Wydział Teologiczny

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Warszawa

Staća formacja duchowa kapłana w dążeniu do mistycznej świętości

WSTĘP 1. OKREŚLENIE STAŁEJ FORMACJI DUCHOWEJ.

2. STAŁA FORMACJA DUCHOWA A MISTYCZNA ŚWIĘTOŚĆ.

3. MIŁOŚĆ PASTERSKA A MISTYCZNA ŚWIĘTOŚĆ. ZAKOŃCZENIE.

WSTĘP

Praca kapłana jest szczególną posługą Kościołowi. Dlatego wymaga ona wyjątkowego i stałego przygotowania nie tylko intelektualnego, ale również odpowiedniego i nieustannego pogłębiania życia duchowego. Jan Paweł II określa tożsamość kapłańską jako „życie i działanie w mocy Ducha Świętego” (PDV, n. 12). To określenie sugeruje, że centrum życia duchowego kapłana musi stanowić głęboka osobista relacja z Bogiem poprzez rozwinięte życie modlitewne i sakramentalne. Wtedy dopiero nabiera sensu potrzeba stałej formacji kapłańskiej oraz wykonywanie przyjętej misji w atmosferze miłości: „miłość kapłana obejmuje najpierw Jezusa Chrystusa, dopiero gdy kocha i służy Chrystusowi, miłość ta staje się (...) miarą posługi” (PDV, n. 23). Tak rozumiana posługa kapłana będzie ruchem ku „doskonałemu człowiekowi”, ale też zbliżeniem się do „miary dojrzałości według pełni Chrystusa”. Oznacza ona nie tylko troskę o własną świętość, ale również o świętość innych ludzi przez pełne integrowanie się z nimi w drodze do Boga Ojca. A więc stała formacja duchowa kapłana powinna uwzględniać uświęcenie go przez upodobnienie do Chrystusa – Głowy

i Pasterza. Dlatego parafia jako miejsce, w którym kapłan żyje i pracuje duszpastersko, powinna pomagać żyć darem świętości i uświadamiać mu odpowiedzialność za ten dar świętości, który rozwija się w danych okolicznościach, warunkach i obowiązkach oraz przez nie, w pełnieniu posługi pasterskiej. Stąd też parafia powinna być „szkołą” świętości.

Tematyce formacji kapłańskiej wiele miejsca poświęcił Sobór Watykański II i dokumenty posoborowe Kościoła, szczególnie nauczanie Jana Pawła II. Wszystkie te dokumenty uważają za najważniejsze zadanie odpowiednie i stale odnawiające się życie duchowe kapłana, czyli ustawiczną formację duchową. Jan Paweł II podkreśla potrzebę nowego zaangażowania w kontynuowanie procesu formacyjnego kapłanów, którego domagają się głębokie i szybkie przemiany, dokonujące się w społeczeństwach i kulturach naszych czasów (por. PDV, n. 2).

1. OKREŚLENIE STAŁEJ FORMACJI DUCHOWEJ

W dokumentach Kościoła trudno znaleźć dokładną definicję stałej formacji duchowej. Niemniej znajdujemy wiele wypowiedzi wskazujących na jej potrzebę w życiu i pracy duszpasterskiej kapłanów. Sobór Watykański II podkreśla potrzebę kształtowania młodego kleru „pod względem duchowym, intelektualnym i duszpasterskim do życia kapłańskiego i działalności duszpasterskiej” (OT, n. 22). Według Soboru, nad tą formacją młodych księży powinni w diecezjach czuwać biskupi: „Niech zatem troszczą się najusilniej o stałą formację swych prezbiterów” (PO, n. 7). Również i sami kapłani w łączności z biskupem i z innymi kapłanami mają troszczyć się o osobistą świętość: „Przez same bowiem codzienne święte czynności, tak zresztą jak przez całe swoje posługiwanie, które wykonują, łącząc się z biskupem i prezbiterami, kierują się ku doskonałości życia” (PO, n. 12). Dlatego powinni, z pomocą odpowiednich środków zalecanych przez Kościół, zdążać do stale wzrastającej świętości, dzięki której stawali się z każdym dniem coraz lepszymi narzędziami w służbie całego ludu Bożego¹. Powyższy dokument dalej zachęca prezbiterów, „aby swą wiedzą o rzeczach Bożych i ludzkich odpowiednio i bez przerwy uzupełniali, i aby w ten sposób przygotowali się do korzystniejszego dialogu ze współczesnymi” (PO, n. 19).

¹ Por. J. Wątroba, *Permanentna formacja kapłanów*, Częstochowa 1999, s. 64.

Podobnie wypowiada się Sobór pod adresem zakonników, aby doskonalili „kulturę duchową, naukową i techniczną” (PC, n. 18). Natomiast Kodeks Prawa Kanonicznego nakazuje zakonnikom „przez całe życie kontynuować gorliwie swoją formację duchową, naukową i praktyczną” (KPK, kan. 661). Jan Paweł w *Vita consecrata* pisze jasno, że osoby konsekrowane muszą „nieustannie pogłębiać wierność wobec charyzmatu i misji własnego Instytutu”, gdyż „ze względu na dążenie do przemiany całej osoby wysiłek formacyjny nigdy się nie kończy”. Dlatego zakonnik „musi otworzyć przestrzeń swojego życia na działanie Ducha Świętego i ofiarnie zaangażować się w proces formacyjny, przyjmując z wiarą pomoc ludzi, których daje mu Bóg i Kościół” (VC, n. 65). Musi być pod tym kątem uświadomiony, że ze względu „na ograniczenia ludzkiej natury” (VC, n. 69), ponieważ proces ten jest dożywotni.

Najwięcej o stałej formacji duchowej Jan Paweł II pisze w *Pastores dabo vobis*, uważając stałą formację za nowy, pogłębiony etap życia duchowego kapłana. Przynosi on „nowe treści, a przede wszystkim prowadzony jest nowymi metodami. Ten doniosły i zintegrowany proces, zakorzeniony w formacji seminaryjnej, wymaga na kolejnych etapach pewnych przystosowań, aktualizacji i zmian, które nie mogą jednak przerywać ani osłabiać jego ciągłości” (PDV, n. 71). Formacja ta, ze względu na to, że jest stała, „musi towarzyszyć kapłanom zawsze, a więc w każdym okresie i niezależnie od uwarunkowań ich życia, a także od funkcji, jakie pełnią w Kościele” (PDV, n. 76). Dlatego Papież nazywa ją „sercem, które jednoczy i ożywia jego bycie kapłanem i jego działalność” (PDV, n. 45). Nic też dziwnego, że stała formacja duchowa, według Papieża, „stanowi element najwyższej wagi w wychowaniu kapłańskim”. Innymi słowy, bez formacji duchowej „formacja duszpasterska byłaby pozbawiona fundamentu” (PDV, n. 45). Ale głównym elementem tej formacji ma być „wewnętrzna jedność z Jezusem Chrystusem” (PDV, n. 46), która przybiera formę przyjaźni i jest niezwykłym darem Chrystusa, który swoich uczniów nie nazywa już sługami, „bo sługa nie wie, co czyni Pan jego, ale nazwałem was przyjaciółmi, albowiem oznajmiłem wam wszystko, co usłyszałem od Ojca mego” (J 15,15). Ta więź z Jezusem jest ontologiczna i psychologiczna, sakramentalna i moralna, a zarazem jest ona źródłem siły dla duchowego życia kapłana według Ducha i ewangelicznego radykalizmu, do którego powołany jest każdy kapłan. Tak rozumianemu duchowemu życiu kapłana sprzyja stała formacja (zob. PDV, n. 72)².

² Por. tamże, s. 66-68.

Z powyższej analizy wynika, że więź z Jezusem jest wartością zawsze aktualną i podstawową w życiu każdego kapłana. Tej więzi wymaga posługa kapłańska zgodnie ze swoją naturą, gdyż nie można kontynuować Jego misji, nie będąc z Nim zjednoczonym. Dlatego stała formacja duchowa musi zakładać osiągnięcie osobistej świętości, czyli jak największego stopnia mistycznego zjednoczenia (por. PDV, n. 14, 16; por. PO, n. 2). Nieustanna świadomość jedności z Jezusem jest w życiu duchowym kapłana podstawowym wymogiem i uświadomieniem wybrania przez Boga, który daje świadectwo swojej miłości wobec kapłana. Dając miłość, Bóg sam oczekuje odpowiedzi od kapłana poprzez wzrost miłości do Niego w miłości pasterskiej, co oznacza wzrastanie w miłości i służbie (por. PDV, n. 25). Dlatego tak ważnym procesem jest permanentna duchowa formacja. Oznacza ona akt miłości do Jezusa, a zarazem dowód konsekwencji dążeń i potwierdzenie postanowienia, by trwać w takim sposobie życia, do jakiego wzywa przyjęte kapłaństwo (por. 2Tm 1,6). W ten sposób stała formacja umożliwi kapłanowi realizację powołania na wzór Jezusa Dobrego Pasterza, a tym samym umożliwi realizację posługi w miłości, która jest fundamentem rozwoju życia duchowego. Miłość pasterska wzorowana na postawie Chrystusa ma doprowadzić kapłana do zjednoczenia z Nim i z braćmi (por. PDV, n. 30). Wobec tego stała formacja duchowa pozwala kapłanowi realizować świętość w tej formie, która wypływa z sakramentu święceń, przede wszystkim przez naśladowanie Chrystusa ubogiego, czystego i pokornego oraz wypełnienie misji, jaką On mu powierzył (por. PDV, n. 33). Przeniknięta miłością postawa radykalizmu ewangelicznego, którą Jezus potwierdził swoim życiem, stanowi warunek świętości i przygotowania do świętej posługi. Konsekwencją przyjęcia postawy radykalizmu ewangelicznego pogłębianej przez stałą formację jest nabycie postawy według Jezusowego „Kazania na Górze” (por. PDV, n. 27).

Kapłan, przeniknięty miłością Chrystusa, w całkowitym przyłgnięciu do Niego odnajduje w stałej formacji „jedność swego życia”, czyli „więź doskonałości kapłańskiej” (PO, n. 14). Przez upodobnienie do Chrystusa, myślenie i postępowanie jak Zbawiciel, życie w poświęcaniu się dla Boga i bliźnich, a pogłębiane w stałej formacji wyraża świętość kapłana jako pasterza. Dlatego trzeba zaznaczyć, że do świętości kapłana należy przeżycie „doświadczenia Boga”, a więc doświadczenie mistyczne, które wprowadza go w mistyczną rzeczywistość Boga. A zatem bez tego „doświadczenia” na modlitwie ciągle rozwijającej się aż do kontemplacji nie można mówić o świętości kapłańskiej, a tym samym o prawidłowej stałej formacji duchowej.

2. STAŁA FORMACJA DUCHOWA A MISTYCZNA ŚWIĘTOŚĆ

Bez wzajemnej relacji, o której mowa powyżej, nie można mówić o autentycznej duchowości kapłańskiej. Ucieczka od głębokiego życia duchowego w aktywizm duszpasterski może sprawić, że kapłan nie będzie prowadził życia zgodnego z Bożą wolą. Powyższa analiza istoty stałej formacji prowadzi do wniosku, że Jan Paweł II na pierwszym miejscu w określeniu duchowości kapłana stawia jedność z Bogiem, na drugim – naśladowanie Chrystusa, potem umiłowanie ludzi, aby w końcu powiedzieć, że świętość to miłość „Kościoła, który jest święty i pragnie, byśmy i my byli święci, bo taka jest misja, jaką powierzył mu Chrystus” (PDV, n. 33). A więc osiągnięcie świętości jest pierwszorzędnym celem kapłana i zadaniem, aby mógł pomagać innym w realizowaniu własnego powołania do świętości (por. PDV, n. 33). W tej realizacji świętości, która jest najgłębszą jednością z Chrystusem, kapłan odkrywa własną duchowość.

Dlatego kapłan dla rozwoju osobistej świętości potrzebuje stałej formacji duchowej, aby wymiar ludzki i boski jego osobowości, zewnętrzny i wewnętrzny, był opromieniony łaską powołania, która uzdalnia go do bycia kapłanem i do bycia świętym. W ten sposób w osobie kapłana kształtuje się powołanie do świętości i powołanie do działalności pasterskiej. Dopiero oba te powołania kształtują jego pełną osobowość kapłańską i pełną świętość, którą formuje na wzór i podobieństwo Chrystusa, najlepszego wzoru kapłana. Odniesienie do Chrystusa kształtuje jego świętość obiektywną, która wyraża się w mistycznym zjednoczeniu z Nim. Dlatego integralny rozwój życia duchowego musi iść w parze ze stałą formacją duchową. Bliska łączność z Bogiem i upodobnienie do Chrystusa jest rzeczywistością, przez którą kapłan swoim życiem i posługą uobecnia Jego działanie w obecnym świecie, ale już jako kapłan święty.

Najpełniejszy kontakt kapłana z Bogiem dokonuje się na modlitwie, która stanowi dynamiczny element jego duchowego życia. Nie chodzi tutaj o życie modlitwne ograniczone do urzędowej modlitwy Kościoła, ale o rozwój osobistej modlitwy kontemplacyjnej. Modlitwa, z jednej strony, pomaga w uświęceniu kapłana, a z drugiej strony, posługa kapłańska okazuje się bardziej owocna. Ten proces zależności wymaga jednak wewnętrznego wyciszenia, aby kapłan mógł usłyszeć głos Boga. Tak rozumiana modlitwa przemienia jego samego, doprowadza do mistycznego zjednoczenia z Bogiem i pomaga ukształtować

jego prawidłową duchowość. W czasie modlitwy kapłan staje sam na sam z Bogiem, staje w swojej prostocie, która pozwala mu poznać swoje wnętrze, aby je przekształcić na przyjęcie łaski Bożej. Wówczas poznaje, „kim jest” i musi podjąć decyzję „pójścia za Nim” lub decyzję słabego ucznia; albo będzie „mężem modlitwy”, albo „mężem aktywności”. Dlatego modlitwa ma szczególne miejsce w życiu duchowym kapłana, gdyż jest ona fundamentem, źródłem i gwarancją bycia świętym w działaniu duszpasterskim. Owocne przeżywanie świętości jest niemożliwe bez modlitwy, ponieważ ona broni kapłana przed zaniedbaniem życia duchowego i przed nadmiernym aktywizmem. Można powiedzieć, że świętość kapłana ukazuje swoje bogactwo w mistycznym zjednoczeniu z Bogiem, które najpełniej osiąga się poprzez rozwój modlitwy.

R. Lauder twierdzi, że w przeszłości przywiązywano wiele uwagi do ilości odmawianych modlitw i czasu spędzonego na modlitwie, i to powodowało, że formuły były ważniejsze niż modlitwa wewnętrzna³. Tak rozumiana modlitwa była realizacją tylko obowiązku osobistego i duszpasterskiego, ale nie rodziła pragnienia pogłębienia osobistej relacji do Jezusa oraz pragnienia wyższych stopni modlitwy. Jan Paweł II pisze, że kapłan, przez uczestnictwo w „misji” Chrystusa, może kontynuować w Kościele Jego modlitwę (por. PDV, n. 16). Zatem modlitwa kapłana wyrasta z doświadczenia Boga, czyli z głębokiego życia duchowego i nie może stanowić tylko wykonania obowiązku modlitwy brewiarzowej i modlitwy eucharystycznej. Wobec tego kapłan, zdaniem R. McCullena, musi zerwać z panującym poglądem, który nazywano praktycznym, iż „życie jest modlitwą” oraz że „spotykam się z Bogiem w moim bliźnim”. Są to prawdziwe stwierdzenia, aczkolwiek były wypowiedziane w celu samousprawiedliwienia się, co spowodowało pojawienie się dychotomii pomiędzy modlitwą a działaniem w życiu kapłańskim. Wskutek tego zrodziła się opozycja do modlitwy wewnętrznej. Obecnie, zdaniem wspomnianego autora, następuje odrodzenie ważności i sensu doświadczenia Boga w modlitwie kapłańskiej. Fakt kultywowania modlitwy wewnętrznej i uchwycenia doświadczenia Boga jest czymś oczywistym w życiu i posłudze pasterskiej kapłana. Dlatego musi zwrócić uwagę na doświadczenie Boga przez osobistą modlitwę medytacyjną i kontemplacyjną. Wierność modlitwie osobistej jest wyznacznikiem kapłańskiego powołania oraz

³ Por. R. Lauder, *Loneliness and prayer*, *The Priest* (1978)5, s. 14-15. Por. G. Tworzewski, *Duchowość kapłańska na lamach „The Priest” (1972-1997)*, Warszawa 2000, s. 120 (maszynopis w archiwum UKSW).

jego świętości, czyli osobistej relacji z Jezusem. Dlatego kapłan musi być świadomy, że fundamentem jego działania i życia jest modlitwa mistyczna, a nie tylko ustna jako odczytanie tekstu. Ponieważ modlitwa wewnętrzna oznacza bycie z Panem, stawanie w Jego obecności, pragnienie Jego; pozwolenie, aby wszystkie władze ludzkie były skierowane na Niego. Innymi słowy, modlitwa kapłańska stanowi nieustanne wzniesienie całej osobowości ku wieczności i ku Bogu, a jednocześnie musi być słuchaniem głosu Boga i odpowiedzią na Jego Słowo. Oznacza to głębszą relację z Nim niż zwykłe mówienie do Niego. Aby osiągnąć taki stan ducha, kapłan musi realizować stałą formację ducha⁴.

Pod wpływem stałej formacji duchowej musi się pojawić w życiu kapłana pociąg ku doskonałości, żarliwe pragnienie świętości. To Duch Święty kieruje wzrostem tego pragnienia, zwraca je ku Chrystusowi i wprowadza w obszar Jego przyciągania; otwiera człowieka na Jego słowa, uzdalnia go do przeżywania i rozumienia Jego obecności w codziennym życiu. W ten sposób kapłan przynaglony przez Ducha Świętego, aby żyć w pełni życiem ewangelicznym, naśladuje dokładnie Chrystusa w Jego słowach i czynach i staje się stopniowo osobą ukształtowaną na Jego wzór. Chodzi o ciągłą świadomość obecności Chrystusa w wydarzeniach i osobach, spotykanych przez niego w codziennym życiu.

W owo dążenie do świętości wpisany jest wewnętrzny proces ciągłego modlenia się i rozwoju modlitwy, by nie ograniczać się tylko do urzędowej modlitwy Kościoła. Jeżeli modlitwa nie ma wpływu na życie kapłana, wówczas może być recytacją tekstu. Nieobecność modlitwy wewnętrznej powoduje zubożenie życia duchowego kapłana. Jest to spowodowane brakiem umiejętności modlenia się kontemplacją i nieuznaniem jej za integralną część posługi kapłańskiej. Ten stan jest wynikiem nieznanomości istoty modlitwy kontemplacyjnej, czyli wpływa z niewystarczającej formacji duchowo-modlitewnej wynoszonej z seminarium, w której zauważamy brak docenienia tego rodzaju modlitwy. Kapłan nie może ograniczać się tylko do modlitw urzędowych i słownych, bowiem musi żyć modlitwą mistyczną. Dlatego współcześni autorzy podkreślają, że życie kapłana bez tej modlitwy rozpada się. Zatem kontemplacja stanowi fundament życia kapłana, gdyż ujawnia miłość kapłana do Boga i do drugiego człowieka. Tak jak człowiek nie może żyć bez jedzenia, tak kapłan nie może być świętym bez kontem-

⁴ Zob. R. McCullen, *Prayer in the life of the diocesan priest*, *The Priest* (1996)6, s. 12-13; 42. Por. G. Tworzewski, dz. cyt., s. 124-125.

placji. Jeżeli odrzuca jej rozwój w swoim duchowym życiu, to znaczy, nie czuje potrzeby wzrostu w łasce, nie czuje potrzeby głębokiego życia mistycznego. Wówczas żyje na poziomie zachowania Dekalogu. Aby wyjść z tego najniższego poziomu życia duchowego kapłan musi być przekonany, że kontemplacja jest sercem jego powołania i jego posługi⁵.

Wiemy, że świętość to dokładne i wierne naśladowanie Chrystusa, stąd pragnienie świętości powinno w życiu kapłana pogłębiać znajomość Chrystusa i pragnienie bycia bliżej Niego, aby oddać całe swoje życie Jemu i Jego sprawie, aby Go miłować bez miary. Dlatego potrzebna jest mu postawa otwarcia się na działanie Ducha Świętego przez wzmacnianie codziennego życia modlitewnego aż do osiągnięcia kontemplacji. W tym procesie rozwoju nie może zatrzymać się na modlitwach ustnych i medytacji, ponieważ źle praktykowana medytacja często prowadzi tylko do pogłębiania wiedzy i często jest rozumiana jako intelektualne rozważanie jakiejś prawdy wiary itp. Tymczasem kontemplacja prowadzi do miłości, jest modlitwą serca, modlitwą przyjaźni, która zawsze otwiera serce kapłana na miłość Jezusa, aby przebywać w Jego obecności. To z niej wypływa imperatyw szukania woli Bożej i podporządkowania się jej, a tym samym pociąga kapłana do nawrócenia, czyli zmiany dotychczasowego stylu życia. Prowadzi do oderwania od grzechu i czynienia coraz większej przestrzeni w sercu dla Boga. Na ogół to ciągle nawracanie jest efektem wspinania się na wyższe stopnie modlitwy mistycznej, na których kapłan zrywa z przywiązaniem się do wad głównych i podejmuje życie duchowe według błogosławieństw Bożych. Pod wpływem otrzymywania impulsów duchowych i pod wpływem stałej formacji duchowej kapłan dochodzi do zrozumienia wartości modlitwy kontemplacyjnej oraz do umiejętności nauczania się jej i praktykowania. W tak rozumianej modlitwie kapłan odkrywa, że jest on przyjacielem Chrystusa, a Chrystus jego przyjacielem. Dlatego świętość kapłana dotyczy rozpoznania rzeczywistej obecności Chrystusa w jego życiu. Oznacza to, że kapłan został powołany do osobowego i indywidualnego życia tajemnicami Chrystusa w codziennym doświadczeniu. Ważne jest zatem, aby kultywował w sobie troskę o kontemplacyjną dyspozycję oraz postawę akceptacji i otwartości na Chrystusa w swoim doświadczeniu życiowym. Wówczas postawa kontemplacyjna stanowi warunek pogłębienia życia duchowego oraz przeciwstawienia się aktywizmowi, który prze-

⁵ Por. tamże, s. 128-130; B. Mokrzycki, *Kapłan człowiekiem kontemplacji*, *Ateneum Kapłańskie* 292(1976)2, s. 50-74.

ważnie odrywa od ciągłego utrzymywania jedności mistycznej z Bogiem.

Kontemplacja ma sprawić, aby nie było rozdziału między kapłańską miłością Boga, czyli jego życiem duchowym, a jego działalnością duszpasterską. Dlatego kontemplacja jest bardziej konieczna w życiu kapłana niż działalność, ponieważ w niej Bóg objawia się temu, kto Go szuka, ażeby ten mógł Go objawić innym. Czerpiąc z kontemplacji, kapłan również może rozwijać życie duchowe, aby stawało się ono prawdziwym znakiem jedności z Chrystusem⁶. Dlatego G. Marcol uważa, że kontemplacja może sprawić, iż nastąpi w życiu kapłana harmonijne połączenie aktywności duszpastersko-apostolskiej ze sprawowaniem liturgii, którego brak tak często staje się przyczyną pierwszego duchowego rozbicia kapłana. Wobec tego dostrzega on konieczność kształtowania i promowania wśród kapłanów „świętości osobistej”, rozumianej właśnie jako harmonijne połączenie sprawowanej liturgii z aktywnością duszpastersko-apostolską, na fundamencie rozwoju modlitwy kontemplacyjnej. Modlitwa ta jest też konieczna w życiu kapłana i z tego względu, że pogłębia rozumienie Boskich i ludzkich spraw. Według Marcola, nie wystarcza już w życiu duchowym jedynie ludzkie naświetlenie spraw i ich zrozumienie. Potrzeba więc łaski modlitewnej do zrozumienia rzeczywistości i kontemplacji dla bezpośredniego oddania się Bogu i ludziom⁷.

Prawosławna formacja duchowa podkreśla, że nauka kontemplacji wymaga czasu, samotności, regularności i dyscypliny. Oznacza to, że nieskończenie pożądaną rzeczą byłoby wyznaczenie sobie codziennie jakiejś odrobiny czasu na samotność, spokój, oddalenie się od spraw i na zajęcie się jedynie modlitwą, a przynajmniej na zdobywanie się na nią. Taki sposób życia, w którym nie zostawia się należytego czasu na modlitwę i na jej uczenie się, należy uważać za poważną przeszkodę w rozwoju osobistej świętości kapłana. Podejmowanie trudnego i uciążliwego wysiłku modlitewnego jest konieczne.

Stała formacja duchowa, prowadząca kapłana do osiągnięcia świętości, czyli mistycznego zjednoczenia z Bogiem, powinna ukształtować go na mistyka, to jest na kapłana mającego świadomość obecności Boga. Ta świadomość sprawia, że mistyk odczuwa świadomość samego siebie jako stworzenia. W tej wiedzy i prawdzie o sobie samym

⁶ Por. G. Marcol, *La grazia che e data noi presbiteroi*, Ut Unum Sint 6(1991), s. 231.

⁷ Por. Tenże, *Formarsi ad una grazia a caro prezzo*, Ut Unum Sint 3(1988), s. 69-70.

mystyk poznaje i miłuje Boga, który go widzi, zna i miłuje. Jest to punkt tej rzeczywistości, w której on Go doświadcza, ponieważ jego poznanie siebie zbiega się z wiedzą Boga o nim. Ta rzeczywistość prawdy o sobie samym przed Bogiem doprowadza go do głębokiego wyciszenia i wewnętrznego pokoju, którymi oddziałuje na innych⁸.

Kapłan, ukształtowany na mistyka przez stałą formację duchową, według G. Padilla, charakteryzuje się „świętą obojętnością”, czyli nie jest cyniczny, sarkastyczny ani lekceważący. Kapłan-mystyk charakteryzuje się „świętą niezależnością”, czyli nie głosi Chrystusa historycznego, lecz Chrystusa żywego, działającego w każdej osobie. Całym swoim życiem daje odpowiedź, kim jest Chrystus dzisiaj i co dziś oznacza dla niego Jego życie. Kapłan-mystyk zawsze żyje świadomością obecności Boga w sobie, a także świadomością nieskończonej i bezwarunkowej miłości Boga do każdego człowieka. Dlatego uświadamia ludziom bogactwo miłości, która w nich jest, bowiem dobroć Boga jest większa niż ludzkie upadki. W tym świetle grzech jest odmową dania odpowiedzi na miłość Boga, a także odmową otwarcia się na Bożą miłość we własnym wnętrzu. Kapłan-mystyk żyje w sensie „powszechności” modlitwy i troski o każdego. Każda chwila jest dla niego chwilą modlitwy i otwartości na Boga, bowiem nie istnieje dla mistyka kontemplacja prywatna. Według niego, modlitwa może człowieka przekształcić, gdy jest odpowiedzią na miłość Boga. Wreszcie kapłan-mystyk, mający świadomość obecności Boga w swoim wnętrzu i w każdym człowieku, jest wyczulony bardziej na cierpienie własne i innych⁹.

Mistyczna świętość wymaga kierownictwa duchowego, a więc czasu, przemyślenia, wiedzy i nieustannego ćwiczenia się w modlitwie. Dojrzałość w modlitwie kontemplacyjnej sprawia, że kapłan z wewnętrzną mocą dostrzega swoją świętość jako znak dla innych, którzy odczytują go jako ciągłą obecność Chrystusa pośród nich. Z tego też względu kapłan powinien być zjednoczony z Bogiem i w tym zjednoczeniu nieustannie wzrastać¹⁰.

Jan Paweł II podaje teologiczne podstawy stałej formacji duchowej. Uczy, że jej podstawą i najgłębszym uzasadnieniem jest sakrament kapłaństwa, który trzeba ciągle rozpalać. Owo rozpalać jednak jest nie tyle dziełem człowieka, co samego Dawcy daru, który wyzwala

⁸ Por. G. Tworzewski, dz. cyt., s. 147.

⁹ Zob. O. Padilla, *The priest – The mystic*, *The Priest* (1991)6, s. 35-36; G. Tworzewski, dz. cyt., s. 148-150.

¹⁰ Por. G. Tworzewski, dz. cyt., s. 154-155.

la całe bogactwo łaski, zawarte w tym darze. Wyciska on bowiem w duszy kapłana niezatarte znamię szczególnego podobieństwa do Jezusa Najwyższego Kapłana, Głowy i Pasterza Kościoła. Duch Święty wzywa go do nowego i ewangelicznego życia, uświęcając go i upodabniając do Chrystusa oraz stwarzając z Nim więź, która odtąd należy do istoty kapłaństwa (por. PDV, n. 70). Gdy kapłan odpowiada pozytywnie na łaskę powołania, oznacza to zarazem przyjęcie przez niego wezwania do świętości, gdyż ona „wiele wnosi do owocnego wypełniania posługi” (PO, n. 12). W takiej perspektywie stała formacja duchowa staje się wręcz niezbędna, „aby kapłan mógł rozeznawać i wypełniać owo nieustanne powołanie, czyli wolę Bożą” (PDV, n. 70). Pogłębienie duchowego wymiaru formacji kapłana jawi się jako nakaz na całe życie. Ma ona pomagać kapłanowi we wzrastaniu w świętości, by sposobem swego życia ukazywał, iż jest możliwe zachowanie w całej pełni ewangelicznej nauki Chrystusa¹¹.

Oczywiście, sakrament chrztu jest zasadniczym motywem dążenia kapłana do świętości, ale sakrament kapłaństwa jest specyficznym motywem jego dążenia do świętości, gdyż ten nowy rodzaj konsekracji dla Chrystusa pociąga za sobą konieczność świętości, która powinna być wzorem dla pozostałych wiernych. Ale świętość, wypływająca z sakramentu kapłaństwa, sama z siebie nie oznacza jeszcze wyższego stopnia świętości. Jest ona osadzona w służbie kapłaństwa powszechnego, by ono osiągnęło swą pełnię. Sam sakrament święceń nie oznacza jeszcze wyższej świętości moralnej kapłana, ale na pewno jest udziałem w wyższym stopniu świętości ontycznej – obiektywnej¹².

Świętość jest zażyłością z Bogiem, jest naśladowaniem Chrystusa, jest bezgranicznym umiłowaniem ludzi i oddaniem się ich prawdziwemu dobru. Dlatego każdy kapłan najpierw musi być święty, aby pomagać innym w realizowaniu ich powołania do świętości (por. PDV, n. 33).

3. MIŁOŚĆ PASTERSKA A MISTYCZNA ŚWIĘTOŚĆ

Świętość zawiera w sobie czynienie woli Boga, a wolą Boga dla kapłana jest pełnienie pasterskiej posługi. Zarówno świętość, jak i posługa kapłana są ze sobą ściśle powiązane, bowiem uświęcenie dokonuje się przez jego pracę duszpasterską. Dokonuje się to w tym sensie, że kapłan, który zaniedbuje pasterskie obowiązki, napotka trudności na

¹¹ Por. J. Wątroba, dz. cyt., s. 74-75.

¹² Por. tamże, s. 83-84.

drodze do swego uświęcenia. A więc posługa kapłana w gruncie rzeczy dotyczy świętości, a ona ma poważny wpływ na jego posługę. Myśl tę wyraża Jan Paweł II, pisząc, że „sama świętość prezbiterów wiele wnosi do owocnego wypełniania ich posługi. Jakkolwiek bowiem łaska Boża może dokonywać dzieła zbawienia także przez niegodnych szafarzy, to jednak Bóg woli okazywać swoje cudowne dzieła zwykłą drogą przez tych, którzy, stawszy się bardziej uległymi poruszeniom i kierownictwu Ducha Świętego, mogą, ze względu na swe ściśle zjednoczenie z Chrystusem i świętość życia, powiedzieć za Apostołem: «I żyję już nie ja, ale żyje we mnie Chrystus»” (PDV, n. 25).

Z powyższych słów wynika, że istnieje harmonia pomiędzy posługą a życiem kontemplacyjnym, czyli świętością kapłana. Dlatego kapłan poprzez stałą formację powinien rozwinąć jedność i harmonię pomiędzy posługą a życiem duchowym. Innymi słowy – poświęcenie się posłudze pasterskiej na pierwszym miejscu zakłada dążenie do świętości. Jest ono związane z „konsekracją właściwą prezbiterom” (PDV 20). Konsekracja, pisze Jan Paweł II, „upodabnia ich [kapłanów] do Jezusa Chrystusa, Głowy i Pasterza Kościoła; z misją lub posługą charakterystyczną dla tychże prezbiterów, dzięki której mogą oni stać się żywymi narzędziami Chrystusa, Wiecznego Kapłana i działać w imię i w osobie samego Chrystusa, i z całym ich życiem, które ma być szczególnym przykładem i świadectwem radykalizmu ewangelicznego” (PDV, n. 20). Papież zatem potwierdził istotny związek pomiędzy kapłaństwem a posługą oraz pomiędzy posługą a świętością¹³. Od momentu święceń szafarz jest utożsamiany z osobą Jezusa Chrystusa, gdyż kapłaństwu sakramentalnemu udziela się świętość kapłaństwa Chrystusa (por. PDV, n. 19-20).

Dlatego miłość pasterska jest drogą do świętości. W swej istocie jest gotowością do składania daru z siebie, aż po dar najwyższy, jeśli tego wymaga dobro wiernych. Prawdę o tym, że miłość stanowi wypełnienie kapłańskiej misji, Chrystus potwierdził całym swoim ziemskim życiem. Ta więź z Chrystusem winna charakteryzować miłość pasterską kapłana. Jest ona drogą wychodzącą od Boga i powracania do Niego, a świadomość bycia miłowanym leży u podstaw miłości pasterskiej. Dzięki modlitwie kontemplacyjnej kapłan może wychodzić z własnego egoizmu i kierować się do Boga oraz ludzi. Wówczas może dostrzec, jak pełnione zadania i funkcje kapłańskie prowadzą do zbawienia siebie samego, bo osobiste uświęcenie kapłana wiąże się z najściślej z owocnością jego pracy apostołskiej.

¹³ Por. G. Tworzewski, dz. cyt., s. 164-165.

W realizacji miłości pasterskiej kapłan ma świadomość, że „nigdy nie brakuje [mu] łaski Ducha Świętego.” I ta świadomość „jest źródłem i umocnieniem ufności kapłana pośród trudności, pokus i słabości, które napotyka na drodze życia duchowego” (PDV, n. 33). W ten sposób kapłan powinien przeżywać miłość pasterską, która ma stanowić zasadę i moc jego posługi. Chodzi tu o taki rozwój życia duchowego, by było ono naśladowaniem postaw Dobrego Pasterza. Tę prawdę trzeba przyjąć jako imperatyw kapłaństwa. Podstawowym przejawem pasterskiej miłości powinno więc być prowadzenie wiernych do świętości i dawanie świadectwa miłości.

Z tego wynika, że kapłan ma osiągnąć świętość poprzez miłość do ludzi. Ma wciąż podejmować inicjatywę poszukiwania człowieka, który świadomie czy podświadomie potrzebuje Zbawiciela. Ten trud ciągłego poszukiwania wyda owoc, prowadząc pasterza do trwałego, mistycznego zjednoczenia z Chrystusem, a stała formacja duchowa pogłębi odpowiedzialność za miłość wobec innych. Kapłan zjednoczony z Bogiem będzie mógł świadczyć, że jego miłość polega na dawaniu Chrystusa. W jego działaniu objawiać się będzie czynna obecność ducha Chrystusowego, którego łaska pokieruje „nowym sercem kapłana” poprzez pasterską miłość (por. PDV, n. 33). Troska o świętość jest konsekwencją miłości. Innymi słowy, pasterska miłość kapłana jest drogą jego własnej świętości, jak również drogą do świętości ludzi, którym służy.

Miłość pasterska kapłana polega na miłowaniu ludzi sercem nowym, wielkim i czystym, bezinteresownym i ofiarnym (por. PDV, n. 22); sercem pełnym przebaczenia i pocieszenia (por. PDV, n. 43). A więc wszystkie kapłańskie czynności, jeśli charakteryzują się powyższymi cechami, stanowią szansę na jego drodze do świętości, ponieważ są wykonywane w posłuszeństwie Duchowi Świętemu i w ścisłym mistycznym zjednoczeniu z Chrystusem. Zatem świętość kapłana realizuje się w upodabnianiu do Chrystusa w Jego miłości pasterskiej. Jedyny i Wieczny Pasterz mówił, że Jego pokarmem jest pełnić wolę Ojca (por. J 4,34); że do końca umiłował ludzi, oddając za nich życie. Dlatego stanowi wzór dla kapłana w jego dążeniu do osiągnięcia zbawienia. Wobec tego kapłan jest wezwany, by realizować w najbardziej radykalny sposób miłość pasterską Jezusa, tzn. miłość Dobrego Pasterza, który daje życie za owce. Takie ujęcie miłości pasterskiej nadaje głęboki sens bezinteresownej służbie, poświęceniu, bezwarunkowemu oddaniu siebie (por. PDV, n. 40) i prowadzi do poznania świętości Dobrego Pasterza.

W kapłańskim świadczeniu miłości pasterskiej istotną rolę odgrywa modlitwa. Choć już była o niej mowa, to jednak trzeba podkreślić, że wspomaga ona miłość pasterską. Dlatego kapłan powinien być człowiekiem modlitwy. Nie modląc się, nie odpowiada na miłość Bożą i tym samym odrywa się od fundamentu, potrzebnego do prowadzenia pracy duszpasterskiej. Modlitwa uświadamia mu, że w tej pracy nie jest samotny, ale trwa i umacnia się w wierności wzywającemu Bogu (por. PDV, n. 29, 36). W ten sposób staje się ona środkiem osobistego uświęcenia kapłana, a dla wiernych pociągającym wzorem do naśladowania.

Oblicze świętości kapłana urzeczywistnia się w miłości Boga i bliźniego, czego wyrazem jest wywiązywanie się z obowiązków pasterskich. Dlatego kapłan staje świętym, bardziej upodobnionym do Chrystusa, Głowy Kościoła, w służbie Kościołowi, w relacji do Kościoła, jako sługa. Jego życie powinna charakteryzować pasja dążenia do świętości przez słowa i czyny. Stanowi to wezwanie skierowane do innych, aby dążyli do świętości poprzez życie Ewangelią każdego dnia. Ta pasja wzmacnia i ukierunkowuje miłość pasterską kapłana¹⁴, a sama świętość kapłana stanowi inspirację dla wzrostu wiernych w świętości.

R. Hiltz pisze, że kapłan musi szczegółowo analizować swój plan życia duchowego, bowiem od niego zależy jego owocność i postęp. Plan życia duchowego powinien dotyczyć nie tylko płaszczyzn życia kapłańskiego, ale też wypełniania zadań apostołskich. Chodzi tutaj o otwarcie horyzontów w celu podejmowania wolnych, osobistych i odpowiedzialnych decyzji w zakresie wypełniania zadań apostołskich. Dotyczy to ofiarowania swojej pracy z kapłańskim poświęceniem, dawania przykładu innym w wypełnianiu zadań, praktykowaniu cnót. Wszystko to nazywa R. Hiltz ogromnymi i inspirującymi elementami, będącymi wyzwaniem i materią kierownictwa duchowego w byciu *alter Christus*. A więc kierownictwo duchowe w ramach stałej formacji jest istotnym elementem w ciągłym rozwoju życia duchowego. Poddanie się mu jest pomocą w pogłębianiu świętości oraz w rozeznaniu kierunków, w których prowadzi go Duch Święty, zarówno w życiu duchowym, jak i duszpasterskim. Potrzeba kierownictwa duchowego wpływa też z relacyjnego charakteru powołania kapłańskie-

¹⁴ Por. J. Buxakowski, *Permanenna formacja kapłanów*, Ateneum Kapłańskie 120(1993)3, s. 442-452.

go. Zwłaszcza młodzi kapłani potrzebują kierownictwa duchowego na etapie realizacji miłości pasterskiej¹⁵.

Stała formacja duchowa jest potrzebna, aby kapłan był świadomy, że pasterska miłość – jak pisze Jan Paweł II – jest „darem z siebie, całkowitym darem z siebie dla Kościoła, na obraz daru Chrystusa i we współdziałaniu z Nim. Miłość pasterska jest tym przymiotem, dzięki któremu naśladujemy Chrystusa w Jego darze z siebie i w Jego służbie. Nie tylko nasze czyny, ale nasz dar z siebie jest tym, co ukazuje miłość Chrystusa do Jego owczarni” (PDV, n. 23). Tak rozumiana miłość pasterska, według Papieża, jest „wewnętrzną zasadą, cnotą ożywiającą i kierującą życiem duchowym kapłana” (PDV, n. 23). Miłość pasterska wyraża się w pełni w Eucharystii i „nią się żywi” (PDV, n. 23). Dlatego kapłan, który poprzez stałą formację duchową pragnie być święty, musi widzieć w Eucharystii nie tylko początek swej miłości pasterskiej, lecz także w jej sprawowaniu znajdować jej najwyższe spełnienie. To wreszcie dzięki łasce i odpowiedzialności, która wypływa z Eucharystii, całe życie kapłana nabiera charakteru ofiarniczego¹⁶.

Dlatego Papież pisze, że kapłan powinien upodobnić się do miłości pasterskiej Chrystusa do tego stopnia, aby stała się ona formą jego mistycznego życia. Jest ona „celem, który wymaga od kapłana ciągłych zobowiązań i ofiar, gdyż nie jest ona zwykłą improwizacją, nie zna też zastoju ani nie może być osiągnięta raz na zawsze. Sługa Chrystusa powinien czuć się zobowiązany do przeżywania tej rzeczywistości i świadczenia o niej zawsze i wszędzie, także wtedy, gdy z racji wieku byłby zwolniony z konkretnych zadań duszpasterskich”¹⁷. Wynika z tego, że kapłan nigdy nie może zrezygnować ze zdecydowanej woli trwania na raz obranej drodze. Wola ta wyraża więc istotę duchowości kapłańskiej, rozumianej jako wspólnota miłości z Bogiem i ludźmi. Dzięki miłości pasterskiej kapłan musi stawać się żywym obrazem Oblubieńca Kościoła. Ten aspekt oblubieńczy powinien tak formować i oświecać jego życie, by umiał dawać świadectwo oblubieńczej miłości Chrystusa. Powyższe rozumienie duchowej postawy kapłana, wynikającej ze stałej formacji, jako upodobniania do oblu-

¹⁵ Zob. R. Hiltz, *Spiritual direction*, *The Priest* (1977)4, s. 26. Por. R. Mahony, *Priestly ministers, signs of life in Christ*, *The Priest* (1986)10, s. 20; G. Tworzewski, dz. cyt., s. 249-250.

¹⁶ Por. J. Wątroba, dz. cyt., s. 97.

¹⁷ Kongregacja ds. duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Watykan 1994, n. 1.

bieńczej miłości Chrystusa, rzuca pełniejsze światło na osobistą jego świętość¹⁸.

ZAKOŃCZENIE

Stałą formację duchową na drodze mistycznej świętości kapłana najlepiej rozumiemy w świetle nauczania posoborowego Kościoła. Przede wszystkim posynodalna adhortacja *Pastores dabo vobis* ukazuje wizerunek Dobrego Pasterza, na którym może i powinien wzorować się duchowo każdy kapłan. Rozważania szczegółowe pozwoliły odkryć, że właściwe i pogłębione poznanie natury i misji kapłaństwa służebnego jest drogą zrozumienia tożsamości i świętości kapłana. Na mocy sakramentu święceń został on włączony do mistycznego stanu zjednoczenia z Chrystusem. Wówczas jest gotowy przyjąć i wypełnić styl życia Dobrego Pasterza, a jednocześnie przemienić się duchowo, aby być zdolnym do bycia pasterzem. Może on wypełnić swoje posługi pasterskie jedynie dzięki rozwijającemu się bogato życiu duchowemu. Ta kapłańska postawa jest zarówno sposobem osobistego uświęcenia, jak również posługą uświęcenia owczarni Pańskiej i źródłem stałej formacji duchowej.

Można stwierdzić, że współczesna literatura teologiczna dotycząca duchowości kapłana podkreśla powiązanie posługi ze świętością, konsekracji ze świętością, modlitwy kontemplacyjnej z rozwojem duchowym, stałej formacji duchowej z radykalizmem ewangelicznym. Są to zasadnicze bloki tematyczne, wokół których buduje ona duchowość kapłana.

Teologowie zwracają uwagę na aspekt połączenia posługi kapłańskiej, czyli miłości pasterskiej z osobistą świętością kapłana. W ten sposób posługę kapłana rozumieją jako źródło jego świętości i formowania życia mistycznego. Pewnym *novum* jest połączenie funkcji proroka z osobistą świętością kapłana-proroka, która powinna stanowić profetyczne oblicze kapłańskiej świętości. Dlatego kapłan powinien pełnić funkcję prorocką w taki sposób, aby stanowiła podstawę w dążeniu do świętości przez słowa i czyny. Dopiero spełnianie funkcji pasterskiej naznaczone jest potrzebą świętości życia, bowiem wyraża ona życie duchowe i miłość pasterską.

Największe znaczenie dla świętości kapłana ma modlitwa, która jest podstawą rozwoju życia mistycznego. Dlatego miłość pasterska nie tylko musi być poprzedzona życiem modlitwy, ale musi opierać się

¹⁸ Por. J. Wątroba, dz. cyt., s. 101.

na nim jako na fundamencie jedności z Bogiem. Chodzi tutaj o modlitwę kontemplacyjną, czyli najwyższą formę zjednoczenia kapłana z Bogiem. Przez kontemplację kapłan dochodzi do mistycznego zjednoczenia z Bogiem, do największej jedności z Nim, co pociąga za sobą rozwój życia duchowego prowadzący do doświadczenia Boga. Wskazuje to na wymiar mistyczny życia duchowego, a nie zatrzymanie się tylko na formie życia ascetycznego. Dążenie kapłana do świętości jest drogą życia mistycznego jako naturalny proces rozwoju świętości. Z powyższego wynika, że duchowość kapłana bazuje na jego życiu mistycznym, a ono wymaga stałej formacji.

THE ONGOING SPIRITUAL FORMATION OF THE PRIEST IN THE PURSUIT OF MYSTICAL HOLINESS

Summary

Theologians focus their attention on the aspect of integrating ministry, that is pastoral love, with the priest's personal sanctification. Thus they view priesthood as the source of the priest's holiness and his formation of mystical life. What is new is the combination of a function of a prophet and a personal sanctification of a priest-prophet which should determine the prophetic nature of priestly holiness. Consequently the priest must perform his prophetic function in such a way that it constitutes the foundation for his pursuit of holiness through words and actions. Only fulfilment of the pastoral function creates the need for a holy life since it expresses spiritual life and pastoral love. The most important for priestly holiness is prayer, which is the foundation for the development of mystical life. This is why pastoral love must not only be preceded by the prayer life but also must be based on prayer as the foundation of communion with God. And the contemplative prayer is the highest form of such union. Through contemplation the priest achieves a mystic communion with God, a complete unity with Him, which results in the growth of spiritual life leading him to the experience of God. This proves that spiritual life has a mystical aspect and is not merely a form of ascetic life. Priestly pursuit of holiness is a way of mystical life as a natural process of developing his sanctity. Thus the priest's spirituality is based on his mystical life which requires ongoing formation.